

MUSIQA TA'LIMIDA INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING PEDAGOGIK TAMOYILLARI

Toshtemirova Muqaddasxon Mahamadjon qizi

**Abdulla Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy
instituti mustaqil tadqiqotchisi**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20309049>

Annotatsiya: Ushbu tezisda musiqa ta'limida innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etishning nazariy-pedagogik asoslari hamda ularni amaliyotga tatbiq etish tamoyillari tahlil qilingan. Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalar, interfaol metodlar, multimedia vositalari va sun'iy intellekt elementlaridan foydalanishning o'quvchilarning musiqiy kompetentligini rivojlantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, tezisda innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llashda ilmiylik, tizimlilik, interaktivlik, individuallashtirish, kreativlik va kompetensiyaviy yondashuv tamoyillarining mazmun-mohiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: interfaol metodlar, raqamli ta'lim, multimedia vositalari, kompetensiyaviy yondashuv, pedagogik tamoyillar, kreativlik, musiqiy kompetentlik, sun'iy intellekt. Kirish.

KIRISH

Bugungi globallashtirish va raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim tizimining barcha bo'g'inlarida yangicha pedagogik yondashuvlarni joriy etish dolzarb vazifalardan biriga aylanmoqda. Ayniqsa, musiqa ta'limi jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish nafaqat o'quvchilarning nazariy bilimlarini boyitadi, balki ularning ijodiy tafakkuri, estetik didi, musiqiy eshitish qobiliyati, ijrochilik ko'nikmalari va badiiy idrokini rivojlantirishga xizmat qiladi. Chunki musiqa ta'limi oddiy bilim berish jarayoni emas, balki shaxsning ruhiy-ma'naviy olamini shakllantiruvchi, uning hissiy kechinmalari va ijodiy salohiyatini yuzaga chiqaruvchi murakkab pedagogik jarayondir.

An'anaviy musiqa ta'limida ko'proq o'qituvchi markazidagi tushuntirish, takrorlash, tinglash va ijro etish kabi usullar ustuvor bo'lgan bo'lsa, zamonaviy ta'lim sharoitida o'quvchi shaxsini faollashtiruvchi, uni mustaqil izlanishga, ijodiy fikrlashga va musiqiy jarayonda faol ishtirok etishga undovchi texnologiyalarga ehtiyoj kuchaymoqda. Shu jihatdan innovatsion pedagogik texnologiyalar musiqa ta'limining mazmuni, shakli va metodlarini yangilash, dars jarayonini interfaol, samarali hamda ijodiy muhitga aylantirish imkonini beradi. Multimedia taqdimotlari, elektron darsliklar, audio-video materiallar, raqamli nota dasturlari, virtual cholg'u vositalari va interfaol platformalar musiqa darslarining ta'sirchanligini oshirib, o'quvchilarning mavzuni chuqurroq anglashiga yordam beradi.

Musiqa ta'limida innovatsion texnologiyalarni joriy etishning muhim jihati shundaki, ular o'quvchining faqat eshitish yoki ijro qilish faoliyatini emas, balki tahlil qilish, baholash, taqqoslash, improvizatsiya qilish va ijodiy mahsulot yaratish qobiliyatlarini ham rivojlantiradi. Masalan, musiqa asarlarini tinglash jarayonida raqamli vositalar yordamida kompozitor hayoti, asarning yaratilish tarixi, janriy xususiyatlari, ohang va ritm tuzilishi haqida ko'rgazmali ma'lumot berish o'quvchining musiqiy idrokini kengaytiradi. Shuningdek, interfaol metodlardan foydalanish orqali o'quvchilar guruhlarda ishlash, o'z fikrini asoslash, musiqiy obrazlarni talqin qilish va sahnaviy ijro madaniyatini shakllantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Innovatsion pedagogik texnologiyalarni musiqa ta'limiga joriy etishda ma'lum pedagogik tamoyillarga tayanish zarur. Chunki har qanday texnologiya o'z-o'zidan ta'lim samaradorligini

ta'minlamaydi; u puxta metodik asos, aniq maqsad, o'quvchi yosh xususiyatlari va musiqiy tayyorgarlik darajasiga mos holda qo'llangandagina kutilgan natijani beradi. Shu nuqtayi nazardan ilmiylik, tizimlilik, izchillik, ko'rgazmalilik, interaktivlik, individuallashtirish, ijodiy faollik, kompetensiyaviy yondashuv va milliy-madaniy qadriyatlarga tayanganlik kabi tamoyillar alohida ahamiyat kasb etadi. Mazkur tamoyillar musiqa ta'limida innovatsion texnologiyalarni maqsadli, mazmunli va samarali qo'llashga xizmat qiladi.

Ayniqsa, musiqa ta'limining milliy madaniyat, xalq og'zaki ijodi, maqom san'ati, an'anaviy ijrochilik va zamonaviy musiqiy yo'nalishlar bilan uzviy bog'liqligi innovatsion texnologiyalarni joriy etishda alohida yondashuvni talab qiladi. Innovatsiya milliy musiqiy merosdan uzoqlashish emas, aksincha, uni zamonaviy pedagogik vositalar orqali yanada chuqurroq o'rganish, targ'ib etish va yosh avlod ongiga singdirish imkoniyatidir. Masalan, xalq qo'shiqlari, maqom namunalari yoki mumtoz kuylarni multimedia vositalari orqali tahlil qilish, ularning ijro uslubi va tarixiy-madaniy mazmunini raqamli resurslar yordamida ochib berish o'quvchilarda milliy iftixor, estetik did va madaniy xotirani shakllantirishga yordam beradi. Innovatsion pedagogik texnologiyalar bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishda ham muhim o'rin tutadi. Zamonaviy musiqa o'qituvchisi nafaqat cholg'u ijrochiligi yoki vokal mahoratiga ega mutaxassis, balki raqamli texnologiyalardan foydalana oladigan, interfaol metodlarni dars jarayoniga moslashtira biladigan, o'quvchilarning ijodiy salohiyatini ochishga yo'naltirilgan pedagogik muhit yarata oladigan ijodkor shaxs bo'lishi lozim. Shu sababli musiqa ta'limida innovatsion texnologiyalarni tatbiq etish masalasi o'qituvchi tayyorgarligi, metodik ta'minot, ta'lim resurslari va pedagogik tamoyillar bilan bevosita bog'liqdir. Musiqa ta'limida innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish zamonaviy ta'limning muhim talablaridan biri bo'lib, u o'quvchilarning musiqiy bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirish bilan birga, ularning ijodkorlik, estetik tafakkur, kommunikativ madaniyat va ma'naviy kamolotini ta'minlashga xizmat qiladi. Shu bois mazkur tezisda musiqa ta'limida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llashning pedagogik tamoyillari, ularning mazmun-mohiyati va ta'lim samaradorligini oshirishdagi o'rni ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi.

Musiqa ta'limida innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish masalasi, avvalo, ta'lim jarayonining mazmunini yangilash, o'quvchi shaxsini faollashtirish va musiqiy faoliyatni ijodiy jarayonga aylantirish zarurati bilan bevosita bog'liqdir. An'anaviy musiqa darslarida o'qituvchi asosiy axborot manbai sifatida namoyon bo'lib, o'quvchilar ko'proq tayyor bilimlarni qabul qiluvchi, kuyni takrorlovchi yoki qo'shiqni ijro etuvchi subyekt sifatida qatnashgan. Innovatsion yondashuv esa bu munosabatni o'zgartiradi: o'quvchi musiqani tinglovchi emas, balki uni idrok etuvchi, tahlil qiluvchi, baholovchi va ijodiy qayta ifodalovchi faol shaxsga aylanadi. Shu bois musiqa ta'limida innovatsion texnologiyalarni tatbiq etish o'quvchilarning musiqiy bilimlarini kengaytirish bilan birga, ularning estetik tafakkuri, ijodiy tasavvuri, mustaqil fikrlashi va badiiy didini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, musiqa ta'limida innovatsion pedagogik texnologiyalarning samaradorligi ularning qanday vosita sifatida qo'llanishiga emas, balki qanday pedagogik maqsadga yo'naltirilganiga bog'liq. Masalan, multimedia vositalari, elektron darsliklar, audio-video materiallar yoki raqamli platformalar faqat ko'rgazmalilikni kuchaytiruvchi texnik vosita sifatida ishlatilsa, ularning ta'siri cheklangan bo'lib qoladi. Aksincha, ushbu vositalar o'quvchining musiqiy obrazni anglashiga, asar mazmunini tahlil qilishiga, janr va uslub xususiyatlarini farqlashiga, ijro jarayonida o'z munosabatini bildirishiga xizmat qilsa, ular haqiqiy innovatsion pedagogik ahamiyat

kasb etadi. Demak, musiqa ta'limidagi innovatsiya texnologik yangilikning o'zida emas, balki uning ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi imkoniyatlarini to'g'ri tashkil etishda namoyon bo'ladi. Innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etishda ilmiylik tamoyili alohida o'rin tutadi. Musiqa darslarida har bir yangi metod yoki raqamli vosita musiqashunoslik, pedagogika, psixologiya va didaktika qonuniyatlariga asoslangan holda qo'llanishi zarur. Masalan, o'quvchilarga biror musiqa asarini tinglatish jarayonida faqat asarning ohangdorligi yoki ijro uslubiga e'tibor qaratish yetarli emas; uning tarixiy yaratilish sharoiti, janriy tuzilishi, kompozitsion qurilishi, ritmik xususiyatlari, badiiy obrazlari va tarbiyaviy mazmuni ham izchil tahlil qilinishi kerak. Bunday yondashuv innovatsion texnologiyalarni yuzaki ko'rgazmali vosita emas, balki chuqur musiqiy tafakkurni rivojlantiruvchi didaktik mexanizm sifatida qo'llash imkonini beradi.

Tizimlilik va izchillik tamoyillari ham musiqa ta'limida innovatsion texnologiyalardan foydalanishning asosiy shartlaridan biridir. Innovatsion metodlar dars jarayoniga tasodifiy yoki epizodik tarzda kiritilsa, ular barqaror natija bermaydi. Masalan, bir darsda multimedia taqdimotidan, keyingi darsda interfaol savol-javobdan, yana boshqa darsda raqamli platformadan foydalanish o'zaro bog'liq metodik tizimga ega bo'lmasa, o'quvchining musiqiy rivojlanishida uzviylik yuzaga kelmaydi. Shu sababli innovatsion texnologiyalar musiqa ta'limining maqsadi, mavzusi, o'quvchilarning tayyorgarlik darajasi va kutilayotgan natijalari bilan uyg'un holda rejalashtirilishi lozim. Har bir texnologiya oldingi bilim va ko'nikmalarni mustahkamlashi, yangi musiqiy tushunchalarni shakllantirishi hamda keyingi ijodiy faoliyatga zamin yaratishi zarur.

Musiqa ta'limida interaktivlik tamoyili innovatsion texnologiyalarning eng muhim jihataridan biri hisoblanadi. Chunki musiqa o'z mohiyatiga ko'ra hissiy, kommunikativ va ijodiy jarayondir. O'quvchilar musiqa darsida faqat tinglovchi sifatida emas, balki faol ishtirokchi sifatida qatnashgandagina ularning musiqiy qobiliyatlari to'laqonli rivojlanadi. Interfaol metodlar — "aqliy hujum", "klaster", "munozara", "rol o'ynash", "ijodiy loyiha", "kichik guruhlarda ishlash" kabi usullar orqali o'quvchilar musiqiy asar yuzasidan o'z fikrini bildiradi, obrazlarni talqin qiladi, ijro variantlarini solishtiradi va o'z xulosalarini asoslaydi. Bu esa musiqiy ta'limni reproduktiv faoliyatdan ijodiy-tahliliy faoliyat darajasiga olib chiqadi.

Individuallashtirish tamoyili ham innovatsion texnologiyalarni joriy etishda muhim ahamiyatga ega. Chunki har bir o'quvchining musiqiy eshitish qobiliyati, ritmni his etishi, vokal imkoniyatlari, cholg'u ijrochiligiga qiziqishi va ijodiy salohiyati turlicha bo'ladi. An'anaviy darslarda barcha o'quvchilarga bir xil topshiriq berilishi ko'pincha ayrim o'quvchilarning imkoniyatlarini to'liq ochib bera olmaydi. Innovatsion texnologiyalar esa tabaqalashtirilgan topshiriqlar, individual mashqlar, raqamli tinglash materiallari, mustaqil ijodiy vazifalar va adaptiv ta'lim vositalari orqali har bir o'quvchining qobiliyatiga mos ta'limiy yo'nalish belgilash imkonini beradi. Natijada musiqa ta'limi shaxsga yo'naltirilgan mazmun kasb etadi.

Kompetensiyaviy yondashuv nuqtayi nazaridan qaralganda, musiqa ta'limida innovatsion pedagogik texnologiyalar faqat nazariy bilimlarni o'zlashtirishga emas, balki amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qilishi kerak. O'quvchi musiqa nazariyasi, nota savodi yoki kompozitorlar ijodi haqida ma'lumotga ega bo'lishi bilan birga, musiqani tinglash, tushunish, ijro etish, baholash, o'z hissiy munosabatini ifodalash va ijodiy mahsulot yaratish kompetensiyalariga ham ega bo'lishi lozim. Shu jihatdan innovatsion texnologiyalar musiqiy kompetentlikni kompleks rivojlantirish vositasi sifatida ahamiyatlidir. Masalan, raqamli audio dasturlar yordamida kuy parchalarini tahlil qilish, virtual cholg'ular orqali ritmik mashqlar bajarish yoki onlayn platformalarda musiqiy loyiha yaratish o'quvchilarning nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan bog'laydi.

Kreativlik tamoyili musiqa ta'limida innovatsion texnologiyalarni joriy etishning eng asosiy pedagogik mezonlaridan biridir. Musiqa san'ati ijodkorlikka asoslanganligi sababli dars jarayoni ham o'quvchilarning ijodiy fikrlashi, improvizatsiya qilish qobiliyati va badiiy tasavvurini rivojlantirishga qaratilishi kerak. Innovatsion texnologiyalar yordamida o'quvchilarga yangi kuy yaratish, mavjud musiqa asariga ritmik jo'r bo'lish, musiqiy obrazga mos tasvir yoki hikoya yaratish, guruhli ijro loyihasini tayyorlash kabi topshiriqlar berilishi mumkin. Bunday faoliyatlar o'quvchining faqat ijrochi sifatida emas, balki ijodiy subyekt sifatida shakllanishiga imkon beradi.

Musiqa ta'limida innovatsion texnologiyalarni tatbiq etishda milliy-madaniy qadriyatlarga tayanganlik tamoyili ham alohida e'tiborni talab qiladi. Chunki musiqa ta'limi o'quvchilarda milliy o'zlikni anglash, madaniy merosga hurmat, estetik did va ma'naviy qadriyatlarni shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Innovatsion texnologiyalar milliy musiqiy merosni zamonaviy shaklda o'rgatish imkonini beradi. Xalq qo'shiqlari, maqom namunalari, baxshichilik san'ati, an'anaviy cholg'u ijrochiligi va mumtoz musiqa namunalari audio-video materiallar, virtual muzeylar, elektron arxivlar va multimedia taqdimotlari orqali o'rganish o'quvchilarning milliy madaniyatga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Bunda innovatsiya milliy an'analarni inkor etmaydi, balki ularni yangi pedagogik vositalar orqali yanada ta'sirchanroq yetkazishga xizmat qiladi.

Innovatsion pedagogik texnologiyalarni musiqa ta'limiga joriy etishda ayrim muammolar ham mavjud. Birinchidan, barcha ta'lim muassasalarida zarur texnik vositalar, multimedia jihozlari, internet tarmog'i yoki raqamli platformalardan foydalanish imkoniyati bir xil emas. Ikkinchidan, ayrim musiqa o'qituvchilarining raqamli kompetensiyasi yetarli darajada shakllanmagan bo'lishi mumkin. Uchinchidan, innovatsion texnologiyalarni qo'llashda metodik ta'minot yetarli bo'lmasa, texnologiya dars mazmunidan uzilib qolishi yoki faqat tashqi bezak vazifasini bajarishi ehtimoli mavjud. Demak, innovatsion texnologiyalarni samarali joriy etish uchun o'qituvchilarni metodik tayyorlash, zamonaviy o'quv resurslarini ishlab chiqish, ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va ilg'or tajribalarni ommalashtirish zarur. Musiqa ta'limida innovatsion texnologiyalarni qo'llash o'qituvchi faoliyatining mazmunini ham o'zgartiradi. Zamonaviy musiqa o'qituvchisi endilikda faqat bilim beruvchi yoki ijroni nazorat qiluvchi mutaxassis emas, balki ta'lim jarayonini loyihalovchi, ijodiy muhit yaratuvchi, o'quvchilarning individual imkoniyatlarini aniqlovchi va ularni rivojlantiruvchi pedagog sifatida namoyon bo'ladi. U darsda innovatsion texnologiyani tanlashda mavzuning badiiy mazmunini, o'quvchilarning yosh xususiyatlarini, psixologik tayyorgarligini, texnik imkoniyatlarni va ta'limiy maqsadlarni hisobga olishi lozim. Shundagina texnologiya pedagogik jarayonning tabiiy tarkibiy qismiga aylanadi.

Innovatsion texnologiyalar musiqa ta'limida baholash tizimini ham takomillashtirish imkonini beradi. An'anaviy baholashda ko'proq ijroning to'g'riligi, matnni yod olish yoki nazariy savollarga javob berish mezonlari ustuvor bo'lgan bo'lsa, zamonaviy yondashuvda o'quvchining musiqiy idroki, ijodiy faolligi, guruhda ishlash qobiliyati, asarni tahlil qilish darajasi, ijrodagi ifodaviylik va mustaqil yondashuvi ham baholanishi kerak. Raqamli portfoliolar, loyiha ishlari, audio-video yozuvlar, o'z-o'zini baholash va tengdoshlar bahosi kabi innovatsion baholash usullari o'quvchining musiqiy rivojlanish dinamikasini kengroq kuzatish imkonini beradi. Musiqa ta'limida innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish murakkab, ko'p qirrali va izchil pedagogik jarayondir. Bu jarayon texnologik yangiliklarni darsga kiritish bilan cheklanmaydi, balki ta'lim mazmunini yangilash, o'quvchi shaxsini faollashtirish, ijodiy muhit yaratish, milliy musiqiy merosni zamonaviy vositalar orqali o'rgatish va musiqiy kompetensiyalarni kompleks

rivojlantirishni nazarda tutadi. Shuning uchun innovatsion texnologiyalarni qo'llashda pedagogik tamoyillarga qat'iy amal qilish zarur. Aynan ilmiylik, tizimlilik, interaktivlik, individuallashtirish, kreativlik, kompetensiyaviy yondashuv va milliy-madaniy moslik tamoyillari musiqa ta'limida innovatsion texnologiyalarning samaradorligini ta'minlovchi asosiy metodik omillar sifatida namoyon bo'ladi.

Musiqa ta'limida innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish zamonaviy ta'lim tizimining muhim va ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki bugungi raqamli va axborotlashgan jamiyat sharoitida ta'lim jarayoni nafaqat bilim berishga, balki o'quvchilarning ijodiy tafakkuri, estetik didi, mustaqil fikrlashi va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga ham xizmat qilishi lozim. Shu nuqtayi nazardan musiqa ta'limida innovatsion texnologiyalarni qo'llash dars samaradorligini oshirish, o'quvchilarning musiqiy faoliyatga qiziqishini kuchaytirish hamda ularning badiiy-estetik dunyoqarashini shakllantirishda muhim pedagogik vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Muslimov N. A. Kasb ta'limi o'qituvchilarini kasbiy shakllantirishning nazariy-metodik asoslari. – Toshkent: Fan, 2007. – 315 b.
2. Omonullayev D. O'zbek musiqa madaniyati tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 2015. – 276 b.
3. Sayidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Moliya, 2003. – 172 b.
4. Tolipov O'. Q., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2006. – 261 b.
5. Yuldashev J. G., Usmonov S. A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017. – 198 b.
6. Swanwick K. Teaching Music Musically. – London: Routledge, 2018. – 240 p.
7. Siemens G. Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age // International Journal of Instructional Technology and Distance Learning. – 2005. – Vol. 2, № 1. – P. 3–10.
8. Bates A. W. Teaching in a Digital Age: Guidelines for Designing Teaching and Learning. – Vancouver: BCcampus, 2019. – 545 p.